

RECENZII

Simion Mehedinți, *Etnografie. Curs ținut în anul 1935-1936*. Ediția a II-a (cu o prefață de Gheorghită Geană). Focșani: Editura Terra, 2006, 326 p.

Lucrarea se constituie din prelegerile unui curs ținut de Simion Mehedinți la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București în anul 1935-1936. Socotit întemeietorul învățământului superior modern de geografie din România, Simion Mehedinți a fost și un eminent profesor de etnografie universală și antropogeografie. Inițiativa reeditării (după 70 de ani) cursului amintit îi aparține Asociației Personalului Didactic „Simion Mehedinți” din Focșani.

După cum arată în prefață profesorul Gheorghită Geană, opera lui Simion Mehedinți se înscrie în „tradiția humboldtiană”, care, sub înrăurirea unor savanți germani ca Alexander von Humboldt, Carl Ritter, Friedrich Ratzel sau Adolf Bastian, și asemenea școlii de geografie umană promovată în Franța de Paul Vidal de la Blanche, făcea din etnografie o dezvoltare întregitoare a geografiei. „Etnografia”, în spiritul tradițiilor științifice evocate, este și pentru Mehedinți o disciplină autonomă, dedicată studiului originii, evoluției, distribuției geografice și variabilității culturale a popoarelor lumii, și nu o etapă empirică de colectare a datelor de pe teren în vederea unei sistematizări și teoretizări ulterioare, cultural-antropologice, a acestora.

În continuarea unui curs anterior despre „nutriment ca o categorie în dezvoltarea civilizației”, expunerea lui Mehedinți începe cu o seamă de prelegeri (I-VII) despre tehnicile de procurare a apei, apoi a mai multor lichide (sucul, laptele, băuturile alcoolice și narcoticele). Și în acest context (p. 46), și

mai departe (p. 295), geograful român argumentează împotriva unei reprezentări mecanice, liniare, a „fazelor” parcurse de om în obținerea hranei prin cultivare sau domesticire („vânătoare – păstorit – agricultură”), preferând viziunea nuanțată a unor „simbioze diverse” între om, plante și animale, ceea ce relevă realitatea „speciilor de agricultură” (în locul unui „stadiu” istoric de specializare agricolă, cunoscut în mod uniform de diversele comunități umane).

O altă parte a cărții (prelegerile VIII-XX) tratează despre materialele și tehnicile asociate cu îmbrăcămintea, atât ca protejare, cât și ca împodobire a corpului. Dacă noroiul sau grăsimea sunt utilizate (în anumite arii etnografice din Africa și America de Sud) ca „supra-tegment, peste epidermă”, pentru apărarea de frig sau insecte, materiale ca inul, cânepa, lâna, bumbacul sau mătasea (în Asia și în Europa) îi prilejuiesc lui Mehedinți evocarea unei varietăți de meșteșuguri interpretate evolutiv, de la cusut și împletit, la tors și țesut, cu eliberarea treptată a efortului manual și elaborarea războiului de țesut (102-108).

Ca adaos la excursul despre hrană, Mehedinți se referă (în prelegerile XXI-XXVII) la ceramică, precedată și ea de folosirea unor recipiente naturale (scoarța unor fructe), continuând cu ungerea cu lut a coșurilor din nuiele, spre a se ajunge la complexitatea graduală a „celor opt procedee” de prelucrare manuală a lutului în forme ceramice, până la roata olarului (165-167). Nici în

privința tehnicilor vestimentației, nici în aceea a ceramicii nu poate fi însă vorba despre o „schematizare stadială” la scară universală, ci despre o „evoluție radială”, la nivelul fiecărei regiuni, cu posibilități de schimb, negoț și imitare (118, 184).

Prelegerile XXVIII-XXXIX se concentrează asupra genezei, funcționalității și diferențierii etnografice a locuinței. Ni se vorbește de această dată despre locuințe în copaci, locuințe lacustre, colibe și stâne din lut și bârne din lemn, corturi din piei de animale, case din piatră și cărămidă, *iglu*-uri din blocuri de gheață... (212-256). În explicarea unei atare diversități, Mehedinți invocă materialele și uneltele disponibile oamenilor, dar și „inițiativa” și „gradul de civilizație al fiecărei formații etnice” (p. 201). Este vorba, în fond, despre o „știință empirică” a locuirii, însoțită însă de inovații și adaptări specifice la mediu (p. 265).

Circulația oamenilor, ca însuși „semn al progresului” acestora, încheie ciclul prelegerilor etnografice ale lui Simion Mehedinți (XL-XLIX). Sandalele („tălpi suplimentare”), schiurile, săniile, trunchiurile cilindrice sau roata sunt tot atâtea accesorii ale mobilității umane, fără a uita aici rolul animalelor de tracțiune (câinele, măgarul, boul, calul, *iak*-ul, bivolul, cămila...) și nici pe acela al omului însuși în auto-transport sau în transportarea feluritelor sale lucruri. Consecvent cu ideea sus-menționată a „dezvoltării radiale” a civilizației omenești, geograful român insistă asupra „complexului regional” relevant pentru o modalitate sau alta de domesticire, de circulație, de transport (p. 305).

„Etnografia” este, așadar, după Mehedinți, o prezentare sistematică, o „enciclopedie” a adaptabilității și variabilității genului uman în timp și spațiu; o asemenea disciplină, astfel profesată, aduce cu adevărat (în termenii lui Gheorghiu Geană) un „elogiu inge-

niozității umane”. Lectura acestei lucrări atrage mai întâi prin generozitatea factologiei prezentate (de pe toate continentele și dintr-un spectru foarte larg de culturi și civilizații, incluzând exemple din etnografia românească, precum detaliile despre stânele, bordeiele și casele pe platformă din piatră din țara noastră). Cursul geografului român (caracterizat de la bun început drept „etnografie descriptivă”, 10, 27 etc.) este și azi un îndrumar prețios pentru prezentarea minuțioasă a unor tehnici sau dispozitive meșteșugărești arhaice (de pildă, descrierea războiului de țesut, 108, precum și a roatei olarului, 164-165).

Cum am arătat, Mehedinți găsește în etnografie și suportul riguros al unor considerații teoretice prețioase în înțelegerea tocmai a succesiunii și polimorfismului (aparent de nepătruns) formelor de civilizație materială create, însușite sau împrumutate de la o cultură la alta. Când Mehedinți enunță (p. 27) raportul dintre „civilizație” și „cultură” prin imaginea celor „două fețe ale aceleași frunze”, el reia interpretarea unitară (din 1930) a celor două fenomene, a legăturii inextricabile dintre „tehnica materială” (civilizația) și „tehnica sufletească” (cultura) – privite ca niște „coordonate etnografice”. În lucrarea de față, concepte ca *evoluția radială* sau *complex regional* apar nu ca enunțuri apriorice sau „revelații” general-explicative, ci ca deducții întemeiate empiric, cu o euristică ce decurge din compararea faptelor culturale și, adeseori, chiar din compararea omului cu animalele (bunăoară, „arhitectura” castorilor sau aceea a termitelor, 232). Prin contextualizarea geografică a culturii și manifestărilor acesteia, precum și prin ilustrarea variabilității geografice a devenirii umane, Simion Mehedinți rămâne o autoritate a etnografiei din România, atât în înțelesul de disciplină *per se*, cât și în perspectiva comparativă a antropologiei culturale.

Marin Constantin